

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אין מביאים או מוסרים ידיעות על מאורעות, כי
אם מצטטים את הידיעות, כאילו היו אלה ציטאטות מביאליק
או משקספיר.

(המשך יבוא)

להשלמת החסר במילונים

אזרח, התפעל

ב"לשונונו לעם", קונטרס קעו—קעז, עמ' 113, הבאתי
כדוגמה ראשונה לשימוש הפעל אזרח בבניין התפעל מאחד
העם.

מאמרו של אחד העם "הלשון וספרותה" נכתב בשנת
תרנ"ג, ונתפרסם לראשונה ב"לוח אחיאסף, לוח-עם ספרותי
ושמושי לשנת תרנ"ד (1893/94), שנה ראשונה, ווארשא
תרנ"ג (1893)". בינתיים מצאתי עדות קדומה יותר לשימוש
הפועל נתאזרח: "אך הפעם אציג לעיני הקורא לדוגמא...
כי נקל לעקם השמות המלאכתיות (ר"ל: המלים הלועזיות,
ר"מ) וליהדם, רצוני לומר: לתת פנים עבריים, אבל אני
בעצמי כתבתי מחאה נגד אלה הסופרים המעיקים, המעקמים
את הכתובים ורוצים להביא השמות האלו במצר, ויותר טוב
לתת להם גאולה ודרור, לכתוב אותם ככתבם בלשונם...
וברבות הימים יתאזרחו בלשונינו, ונרחיב בזה השפה העבריה
ויהיה מקריה כמקרה יתר השפות החיות" (ד"ר טראכטמאן,
הכתב והמכתב, פרק י"ג; ב"הכרמל... יוצא לחודשים...)

מאת שמואל יוסף ברי"א פין, שנה שלישית, חוברת ז' [יולי
1876], עמ' 344 (בהערה).

ר' מירקין

מכבש הדפוס

ב"לשונונו לעם", קונטרס קפ"ב (אב—אלול תשכ"ז),
במאמרו של מר ר' מירקין "להשלמת החסר במילונים", ערך
מכבש הדפוס, עמ' 272—273, מובאים כמקור ראשון לביטוי
מכבש הדפוס דברי יוסף פרל בראש ספרו "מגלה טמירין",
שנדפס לראשונה ב־1819 בווינה.

ביטוי זה כבר מצוי קודם לכן במקומות מספר. בספר
"בת עיני אשר יצא מפי... ר' ישכר דוב בער מגזע צבי
זצללה", דובנא רבתי תקנ"ח^ג, 1798 — בן המחבר, ר' יהודא
ליבוש המו"ל, מציין בהקדמה (דף [2, א]): "אמרתי יוחקקו
על לוח לבי מחמדיו אשר חמד... ולהעלותם על מכבשי
הדפוס להיות מדפים". ועוד קודם בספר "שאלות ותשובות...
רבינו יצחק אלפאסי", ליוורנו תקמ"א, בהקדמת המביא לבית
הדפוס, יהודה ארי ליב אשכנזי (דף [4, א]): "וארי נעשה
שואל כענין להעלותו במכבש הדפוס". ואף לפני כן בספר
"מור וקציעה... מטור אורח חיים" לר' יעקב עמדין, אלטונא
תקכ"א², 1761, בסי' קנג (דף סג ע' ד): כתוב: "הדפים

1. בשולי השער הפרט: ומבני יששכר יודעי בינה לעתים

לדעת מה יעשה בישראל לפ"ק [תקנ"ח].

2. בשולי השער הפרט: מר וקציעה לפ"ק [תקכ"א].

המקולקלים שיוצאים בראשונה מתחת מכבש הדפוס לנסיון ולהגיהם".

בשנת ש"ס, 1600, מופיע הבטוי במכבש בלבד בשו"ת הרמ"ע [ר' מנחם עזריה] מפאנו (ויניציאה ש"ס, 1600 ? 3). בסי' צג נאמר: "שהנייר או הקלף הנכבש בחזקה בשעת ההדפס... ואין האומנין כובשין את הקלף במכבש שלהם אלא כדי שתצוייר האות בדיו היטב ולא ישאר חלק ממנה בלתי מושחרת, כמו שיארע פעמים רבות לאומנים הבלתי בקיאים".

אברהם דוד

3. לא ראיתי את ההוצאה הראשונה. המקום והשנה על פי :
M. Steinschneider, C.B., p. 1723, No 30.

ראובן סיוון

"שפתנו העברית החיה"

מאת פרופ' שמואל איזנשטדט, הוצאת "תקומה", תל אביב, התשכ"ז

בשנים האחרונות, עם הרחבתו והעמקתו של לימוד הלשון העברית באוניברסיטאות, ניתנת הדעת יותר ויותר לחקר תופעת תחיית הלשון העברית, ובייחוד הדיבור העברי החי.

תרומה חשובה לחקר זה תרם הפרופ' ש' איזנשטדט בספרו החדש, שיצא בימים האלה.